

Etică și moralitate în lumea islamică

*Drd. Eugenia Laura Popa
Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași*

Rezumat

Lucrarea aduce în discuție problema valorilor Islamului, valori străvechi consacrate în Coran și prețuite și în ziua de azi, care diferă de modul de viață și valorile occidentale, întrucât neînțelegerea lor poate duce la alterarea mediului social, politic și chiar a celui economic.

Cuvinte cheie

valori, moralitate, credințe, islam, etică, identitate

Apariția Islamului în prim-planul tuturor aspectelor vieții internaționale constituie una dintre caracteristicile majore ale istoriei contemporane. Obiect de neconținute dezbateri, mai cu seamă în ultimele două decenii, Islamul face parte din realitatea actuală. Sursă de îngrijorare pentru unii, enigmă redutabilă pentru alții, el reprezintă un fel de provocare pentru gândirea occidentală care, pe baza erudiției orientaliste, a crezut vreme de peste un secol că fenomenul islamic a fost decodificat în toate dimensiunile sale.

Nu de multă vreme, rod al manipularilor mediatice insistente, un nou concept a fost promovat și asimilat în jocul gândirii moderne - islamofobia. Toată lumea își permite să emită judecăți despre Islam, ridicate la rangul de sentințe universale - valabile, dar prea puțini se documentează apelând la sursele originare (Coranul și Sunnah). Orice jurnalist este incitat să publice informații trunchiate și distorsionate despre Islam pentru a crea și consolida un mod de receptare controlat prin fabricarea unei opinii publice negative asupra Islamului și musulmanilor, dar mult prea restrâns este dreptul la replică al celor care au autoritatea și cunoașterea necesară de a vorbi despre și în numele Islamului.

A te teme de necunoscut, a-ți proiecta toată negativitatea asupra „celuilalt”, a recepta alteritatea drept o amenințare și o posibilă anihilare a propriei identități reprezintă o tendință psihologică umană naturală, dar această explicație nu este

suficientă pentru a justifica discriminările concrete, reale la care musulmanii sunt supuși. Îl denigrăm pe Profetul Islamului pentru că nu îl cunoaștem, pentru că nu îi cunoaștem învățăturile, pentru că nu cunoaștem – și, implicit nici nu putem respecta- Islamul și valorile musulmanilor. Așa cum identitatea rasială, în cadrul unui sistem democratic și umanist autentic, nu poate constitui subiectul prejudecăților și discriminărilor înverșunate, nici identitatea religioasă, mult mai profundă, delicată și definitorie pentru individ decât cea rasială, nu poate fi ridiculizată și atacată.

Un impediment major în funcționarea benefică și eficientă a dialogului intercultural și interreligios îl constituie natura coercitivă a modului în care musulmanii sunt determinați să se autodefinească, reacționând la un discurs prestabilit. Actualmente, cultura occidentală deține puterea și, implicit, autoritatea de a propune un discurs „legitim” în descrierea celorlalți; în acest context musulmanul este limitat la a se autodefini în mod negativ, prin excluderea a ceea ce nu este, afirmarea pozitivă a propriei identități și stabilirea termenilor „dezbaterei” rămânând apanajul celor puternici.

Islamul acoperă toate aspectele vieții politice, economice, sociale. El este, mai degrabă, un model normativ atât pentru individ, cât și pentru societate, decât o religie preocupată de mântuirea individului. Musulmanii consideră că Islamul exprimă, în același timp, aspirații eterne și nevoi practice ale individului. Organizarea societății, a comunității credincioșilor se face pornind de la Coran și învățăturile Profetului, care depășesc contingentul și tind spre transcendent. Relația dintre religie și putere este raportată la relația dintre Coran și modelul de cetate ideală pe care îl reprezenta Medina pe vremea Profetului și care se prelungește până astăzi.

Morala islamică se bazează pe Coran și pe tradiția legată de Profet. În Coran, comunitatea islamică – cea mai bună dintre comunități – este cea care îndeamnă la bine și interzice răul. “Binele” înseamnă, în primul rând, îndeplinirea obligațiilor rituale și apoi o serie de virtuți printre care cele de ordin social ocupă un loc important: ospitalitate, protejarea orfanului, și a celui slab, respect față de viața semenului și față de bunurile acestuia, respect față de părinți, bune relații cu familia, cu vecinii, fidelitate față de cuvântul dat etc. Solidaritatea între credincioși este recomandată în Coran: „Nu vă certați între voi, căci astfel veți ajunge să cedați cu toții și puterea voastră va dispărea” (1.*Coranul*, traducere în limba română de Silvestru Octavian Isopescul, Cernăuți, 1912, sura 8, versetul 16). Coranul îndeamnă la protejarea vieții oamenilor: „Cine a omorât un om fără ca acesta să fi ucis o ființă vie sau să fi răspândit stricăciunea pe pământ, va fi considerat ca și

cum ar fi omorât toți oamenii, iar cel care salvează viața unui singur om va fi considerat ca și cum ar fi salvat toți oamenii” (2. *Idem*, sura 5, versetul 32).

Moderația este recomandabilă în toate: curajul, de exemplu este recomandat, dar el nu trebuie confundat cu nesăbuința. Este o dovadă de lașitate și un mare păcat să fugi din fața dușmanului în ceasul luptei, dar nu când acesta îți este cu mult superior numeric. Este recomandabil să-ți păstrezi sângele rece, să ierți, să ai rabdare, dar Islamul nu îndeamnă la fatalism.

Există un nivel al pietății în Islam – dar nu numai în Islam- la care respectarea preceptelor privitoare la morală este determinată doar de frica de Dumnezeu, de nădejdea în iertare și în răsplata promisă. Legislația canonică fixează „limitele” care nu pot fi depășite și dincolo de care încep pedepsele. Păcatele sunt „mici” sau „mari” și pedepsele variază în funcție de gravitatea faptei. Singurul păcat „mortal” este renegarea credinței. Alături de acesta, mai pot fi enumerate ca mari păcate: injurii aduse Profetului, omorul, relațiile sexuale în afara căsătoriei, rea purtare cu părinții, fuga în caz de atac, camăta etc. Unii mai adaugă folosirea băuturilor fermentate și tâlhăria. Pedepse dure sunt prevăzute pentru fiecare din marile păcate. Hoțului i se taie mâna, femeia adulteră (dovedită) este lapidată. Păcătosul poate să se pocăiască, dar pentru ca să fie vorba de o reală pocăință gestul trebuie făcut pentru Allah, și nu de frica oamenilor.

Oricât de puțin meditează la marile probleme ale destinului, credinciosul musulman știe că viața pământească este trecătoare, că bogățiile nu-i servesc la nimic, dacă nu sunt puse în slujba interesului general. Coranul, mai ales în surele de la Mecca insistă asupra Judecatii de Apoi, asupra fericirii care-i așteaptă pe cei aleși și a chinurilor de care vor avea parte cei răi.

Ideile de libertate individuală și socială pot fi regăsite în mesajul coranic și în învățăturile Profetului și ele nu contrazic pe cele universal afirmate. Declarația asupra drepturilor omului în Islam se bazează pe texte din Coran și hadith, care servesc drept garanție pentru demnitatea persoanei umane, nediscriminare rasială, unitatea și demnitatea familiei, întrajutorare, libertatea conștiinței, protecția bunurilor altuia, inviolabilitatea domiciliului, grija pentru săraci, dreptul la învățătură și sănătate.

O particularitate a civilizației islamice constă în faptul că aceasta a acordat primul loc principiilor morale în toate sistemele și în toate domeniile de activitate și nu a renunțat la aceste valori niciodată și nu le-a transformat într-un prilej de a aduce avantaje unui stat, unei comunități sau unor indivizi. În sistemul de guvernare, în domeniul științei, în legislație, în condiții de război sau de pace, în

economie, în relațiile din cadrul familiei, și al societății au fost respectate valorile morale atât pe plan legislativ, cât și în practică.

A fi tolerant nu înseamnă a-l accepta pe celălalt doar dacă își compromite sau renunță la modelul specific de cultură pentru a nu provoca tiparele existente, ci al accepta pe celălalt în plenitudinea diversității sale, în măsura în care aceste diferențe își păstrează caracterul inofensiv și nu încalcă drepturile umane fundamentale. Islamul într-adevar opune rezistență modelului cultural (nu civilizațional) occidental, întrucât Islamul reprezintă o religie, o cultură, societate, civilizație, un mod de gândire și de comportare în care nu există o scindare între viața laică și cea spirituală. Nu putem transplanta soluții identice dintr-un spațiu cultural în altul (decât prin mutilarea identității individuale și culturale, mutilare care va fi percepută ca o agresiune și va da naștere unor atitudini rebarbative), întrucât premisele, istoria și scopurile sunt diferite. Dar, aceasta nu poate împiedica o convețuire armonioasă și fructuoasă.

Fundamentalismul este caracterizat de o viziune intolerantă, dar care nu se manifestă doar în lumea islamică, ci și în cea creștină ori iudaică. Este drept că atacurile din 11 septembrie 2001 au adus în prim plan fundamentalismul islamist, însă nici chiar în aceste condiții religia islamică nu trebuie asimilată terorismului, ca cea mai gravă manifestare a nemulțumirilor unui grup. Grupurile fundamentaliste islamice împărtășesc în special două idei: că politica și religia sunt inseparabile; și că legea shari'a trebuie aplicată tuturor musulmanilor, de bună voie sau chiar prin folosirea forței. Mulți fundamentalisti islamici consideră că musulmanii sunt victima unei conspirații - ce-i implică pe „sioniști și imperialiști” - a cărei țintă este cucerirea teritoriilor islamului și a resurselor lor, în special a petrolului. Neînțelegerea modului de viață din societatea islamică și afirmarea publică a acestei neînțelegeri, încercările de modificare a sistemului politico-social din exterior, interferențele în sistemul funcțional al unei societăți pentru care religia este mai presus de orice pot conduce la rupturi ideologice, la frustrări ale membrilor comunității, pot declanșa porniri agresive, precum și dorințe puternice de revanșă.

Așadar, de ce să înțelegem Islamul? Pentru că neînțelegându-l riscăm să nu înțelegem cum funcționează un întreg sistem social, un mod de luare a deciziei politice, să asistăm la conflicte interreligioase și la frustrări care pot lua forma nemulțumirilor sociale și a reacțiilor de tip terorist. Pentru că ar trebui să avem în vedere faptul că societatea și religia islamică sunt într-o relație cvasiindisolubilă, că religia este un fapt comunitar, care se impune conștiințelor individuale și guvernează relațiile dintre indivizi, definind de asemenea pentru colectivitate un

timp și un spațiu propriu, ireductibile și fondatoare. Căci religia nu se mulțumește să îi reunească pe credincioși în jurul unei credințe comune: ea proiectează o geografie și o istorie sacre ce constituie fondul și dinamica colectivității. În felul acesta, se creează un teritoriu originar al unui moment inițial, din care provine totul și la care revine totul; în acest teritoriu își au rădăcinile limba și mentalitatea, acestea fiind referințele în funcție de care sunt consemnate evenimentele, este instituit trecutul și anunțat viitorul.

Acknowledgements: Proiectul POSDRU/88/1.5/S/47646

Bibliografie

1. Anghelescu, Nadia, *Limba și cultură în civilizația arabă*, București, Editura Enciclopedică, 1986.
2. Armstrong, Karen, *Islamul. O scurtă istorie*, Cluj, Editura Idea Design & Print, 2002.
3. Idem, *O istorie a lui Dumnezeu: iudaism, creștinism, Islam 4000 de ani de căutări*, Cluj, Editura Idea Design & Print, 2002.
4. Baagil, H., M., *Dialogul dintre musulman și creștin*, Fundatia Taiba, București, 2003.
5. Barna, Cristian, *Cruciada Islamului*, Editura Top Form, București, 2007.
6. *Coranul*, traducere în limba română de Silvestru Octavian Isopescul, Cernăuți, 1912.
7. Sabaayi, Mustafa, *Particularități uimitoare ale civilizației islamice*, Editura Golden, 2008